

Studiekeuzes in het secundair onderwijs: mythes en feiten

Karine Verschueren en Veerle Briers

Schoolpsychologie en Ontwikkelingspsychologie van Kind en Adolescent (SOKA)

Onderwijsloopbaanbegeleiding in secundair onderwijs: act

HERVORMING SECUNDAIR ONDERWIJS

WAAROM

KRACHTLIJNEN

TIJDLIJN

VR
ANT

IN PRAKTIJK

Het secundair onderwijs in Vlaanderen scoort internationaal uitstekend. Toch wijzen onderzoeken en ervaringen belangrijke verbeterpunten aan. Om alle kinderen alle kansen te geven en ons onderwijs op topniveau te houden, wordt het secundair onderwijs hertekend.

★ IN DE KIJKER ★

Draaiboek hervorming:
stappenplan voor uitvoering
masterplan

Deze hervorming zorgt ervoor dat **alle leerlingen en ouders beter keuzes kunnen maken.**

Omdat ze beter weten wat hun kind kan en wat de mogelijkheden zijn.

- Voor elke leerling maken we een persoonlijk dossier op. Jongeren en ouders kunnen dat raadplegen en zelf informatie toevoegen. Het dossier volgt de leerling **van de kleuterschool tot en met het secundair onderwijs, ook als hij van school verandert.** Zo hebben kinderen, ouders én school straks beter zicht op wat een leerling goed kan en niet zo goed kan – en is het makkelijker om een goede studiekeuze te maken. Natuurlijk houden we rekening met de privacy van de leerling. Daarom werken we het nieuwe systeem uit in overleg met de privacycommissie.
- Bij elk attest en elke beslissing van de klassenraad krijgen leerlingen en ouders **uitleg en informatie**, zodat het hen helpt bij het maken van latere keuzes.

Deze hervorming zorgt ervoor dat leerlingen zich beter voelen op school en gemotiveerd blijven.

Door ervoor te zorgen dat leerlingen zo snel mogelijk 'op hun plaats' zitten: waar zij zich goed voelen in hun vel en waar ze hun talenten kunnen inzetten.

- De huidige indeling in algemeen secundair onderwijs (**aso**), beroepssecundair onderwijs (**bs**o), technisch secundair onderwijs (**tso**) en kunstsecundair onderwijs (**kso**) **verdwijnt**.
- In de plaats daarvan komt ten laatste vanaf 2016 een raster ('matrix') waarin elke studierichting een plaats krijgt.

	Doel >	DOORSTROOM (verder studeren)	DUBBEL DOEL (werken of studeren)	ARBEIDSMARKTGERICHT (gaan werken)
▼ Domein				
Wetenschap en Techniek				
Taal en Cultuur				
Welzijn en Maatschappij				
Kunst en Creatie				
Economie en Organisatie				

- Leerlingen vinden een geschikte studierichting door zichzelf twee vragen te stellen:
  - **Wat interesseert mij het meest:** wetenschap en techniek, taal en cultuur, welzijn en maatschappij, kunst en creatie of economie en organisatie?
  - **Waarop wil ik me voorbereiden:** op verder studeren, op gaan werken of

Achterliggende idee

Goede studiekeuze ⇔

- Zicht op wat leerling kan en niet kan (capaciteiten)
- Zicht op wat leerling interesseert
- Matchen met plaats in raster
- Zo snel mogelijk op juiste plaats (na brede verkenning van opties 1ste graad)

Motivatie verhogen, voortijdige uitstroom tegen gaan, sociale ongelijkheid in loopbaankeuzes verminderen

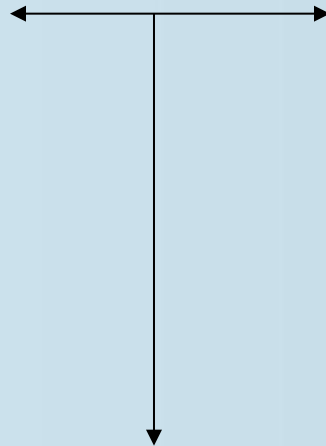
Matchingbenadering

kenmerken van
persoon

- vaardigheden
- interessen
- waarden

kenmerken van
studie

- eisen
- mogelijkheden

succes en tevredenheid
in studieloopbaan

Matchingbenadering

Goede keuze ⇔

- Juist beeld eigen kenmerken
- Kennis van beroeps- en studie-eisen
- Logisch nadenken over samenhang

**Studiekeuze-
begeleiding**

Matchingbenadering

Oudste benadering

Maar nog steeds actueel:

- Toelatingsproeven, oriënteringsproeven, ijkingsproeven
- ...

Matchingbenadering is waardevol

Dominante visie op scholen

Maar vereenvoudiging van wat goede studiekeuze (begeleiding) inhoudt

Begeleiding verrijken door op andere manieren te kijken

INZICHTEN VANUIT DE BESLISKUNDIGE BENADERING

Besliskundige benadering

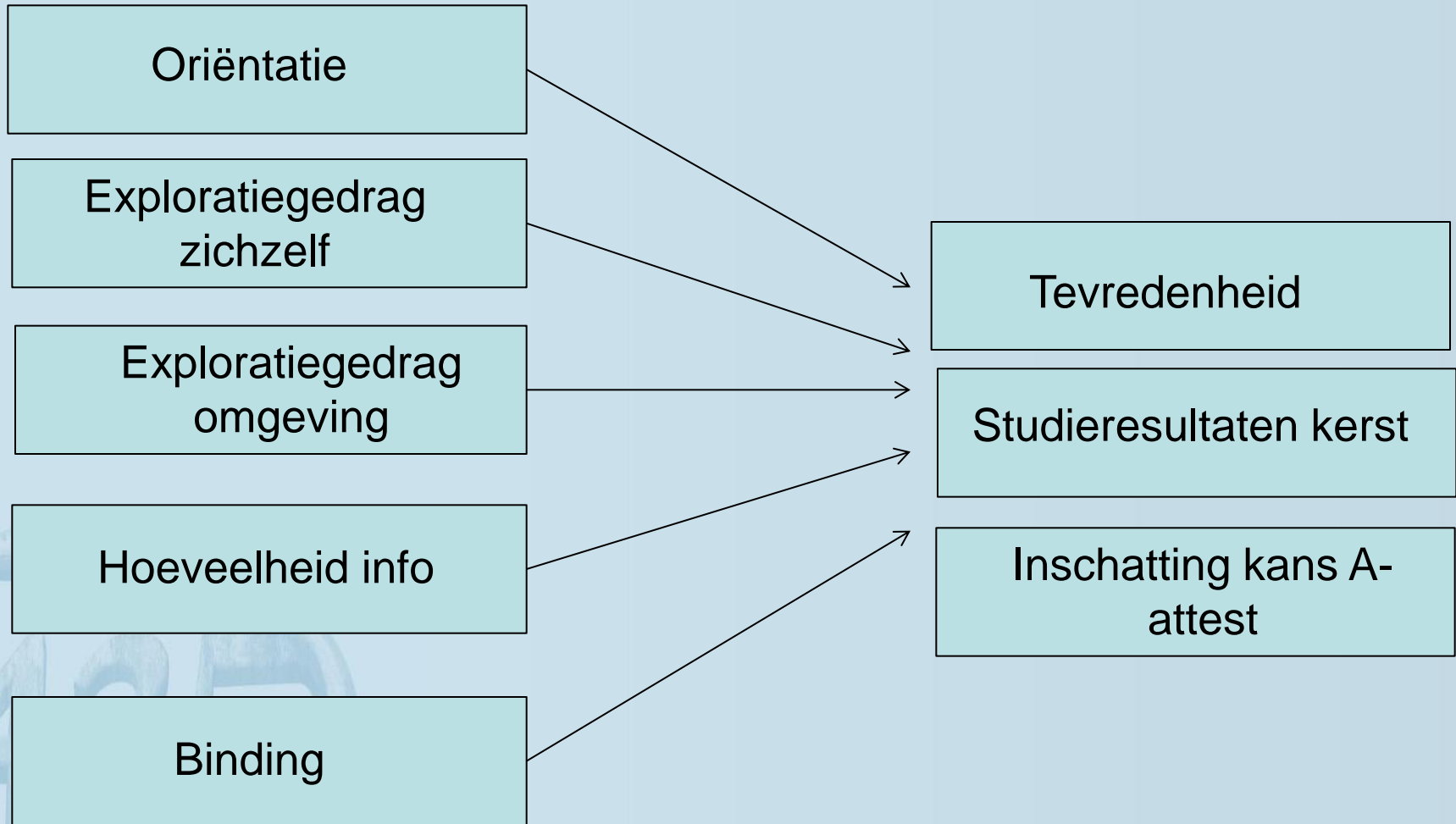
- Hedendaagse visie in CLB
- Studiekeuze = beslissingsproces
- Keuzebegeleiding=beslissingsondersteuning
- → niet WAT maar HOE de leerling kiest
- Studiekeuzetaken: oriëntatie, exploratie zichzelf, exploratie omgeving, kiezen en binden

Besliskundige benadering

- Aangehouden dat goed doorlopen van keuzetaken belangrijk is voor studiesucces bij laatstejaars SO (Germeijs & Verschueren, 2007; Germeijs et al., 2012)
- Maar is het dat ook al voor 2de jaars??

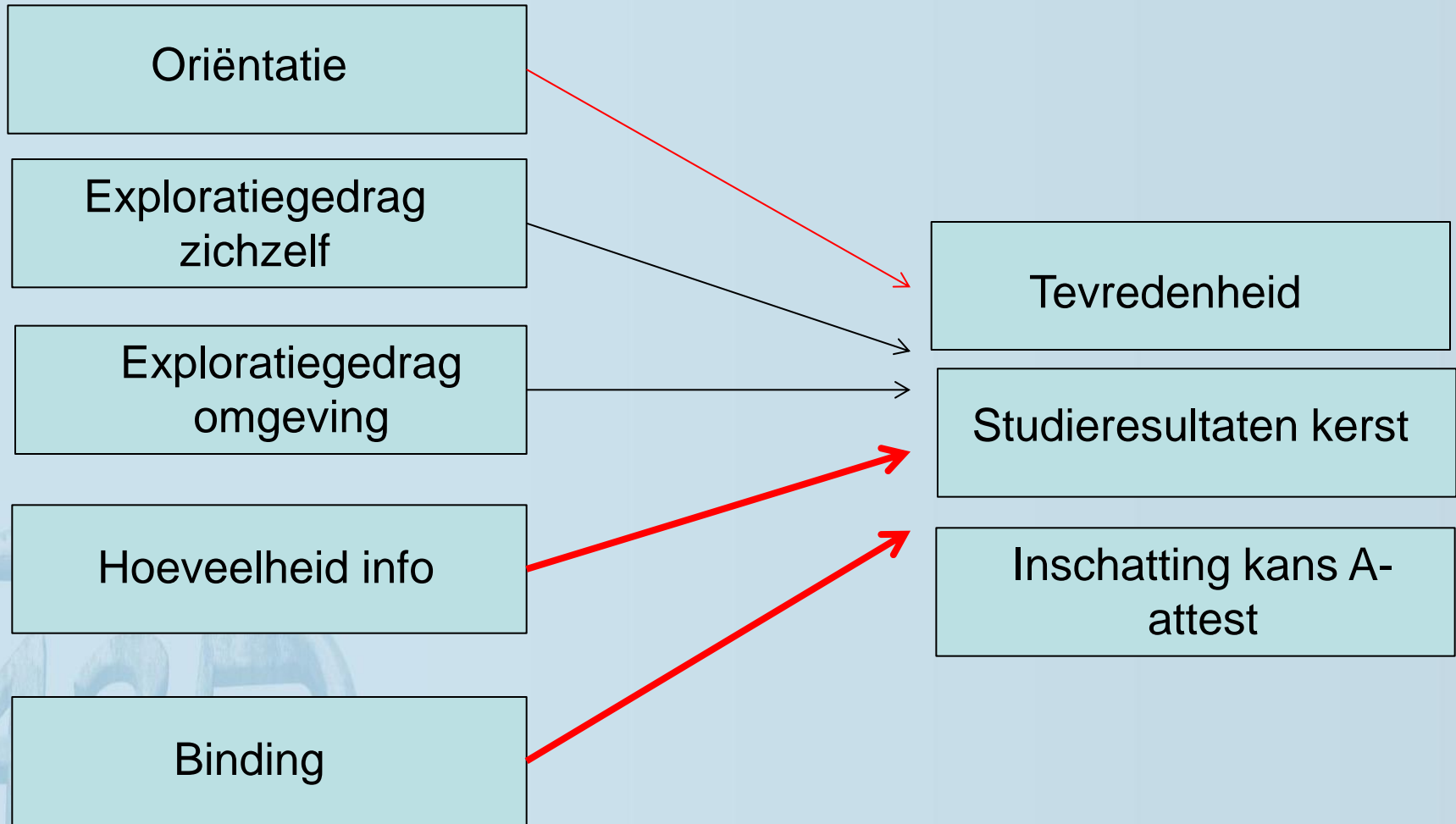
OLB-onderzoek 2de jaar-3de jaar SO

2de jaar SO

3de jaar SO ¹¹

OLB-onderzoek 2de jaar-3de jaar SO

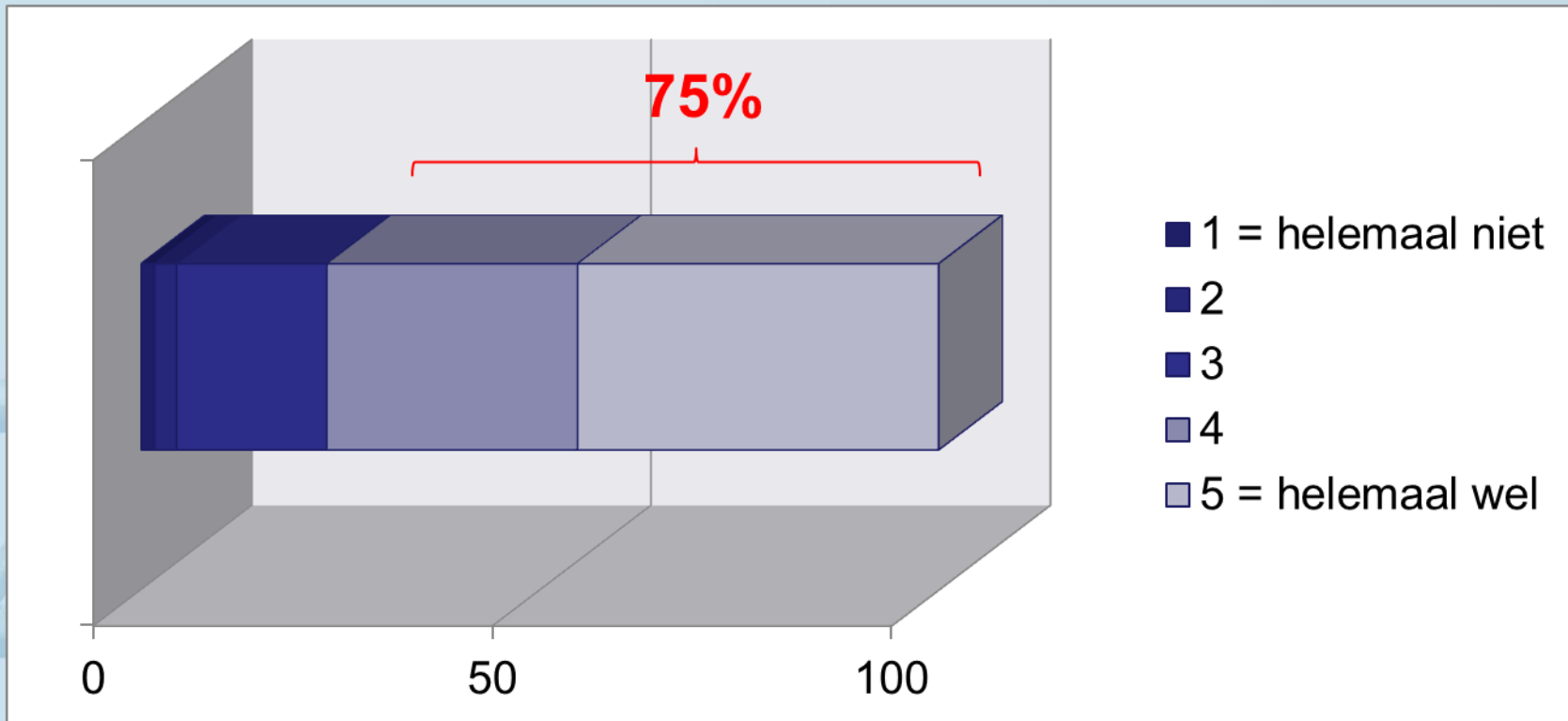
2de jaar SO

3de jaar SO ¹¹

Hoe doen onze leerlingen het dan op die studiekeuzetaken?

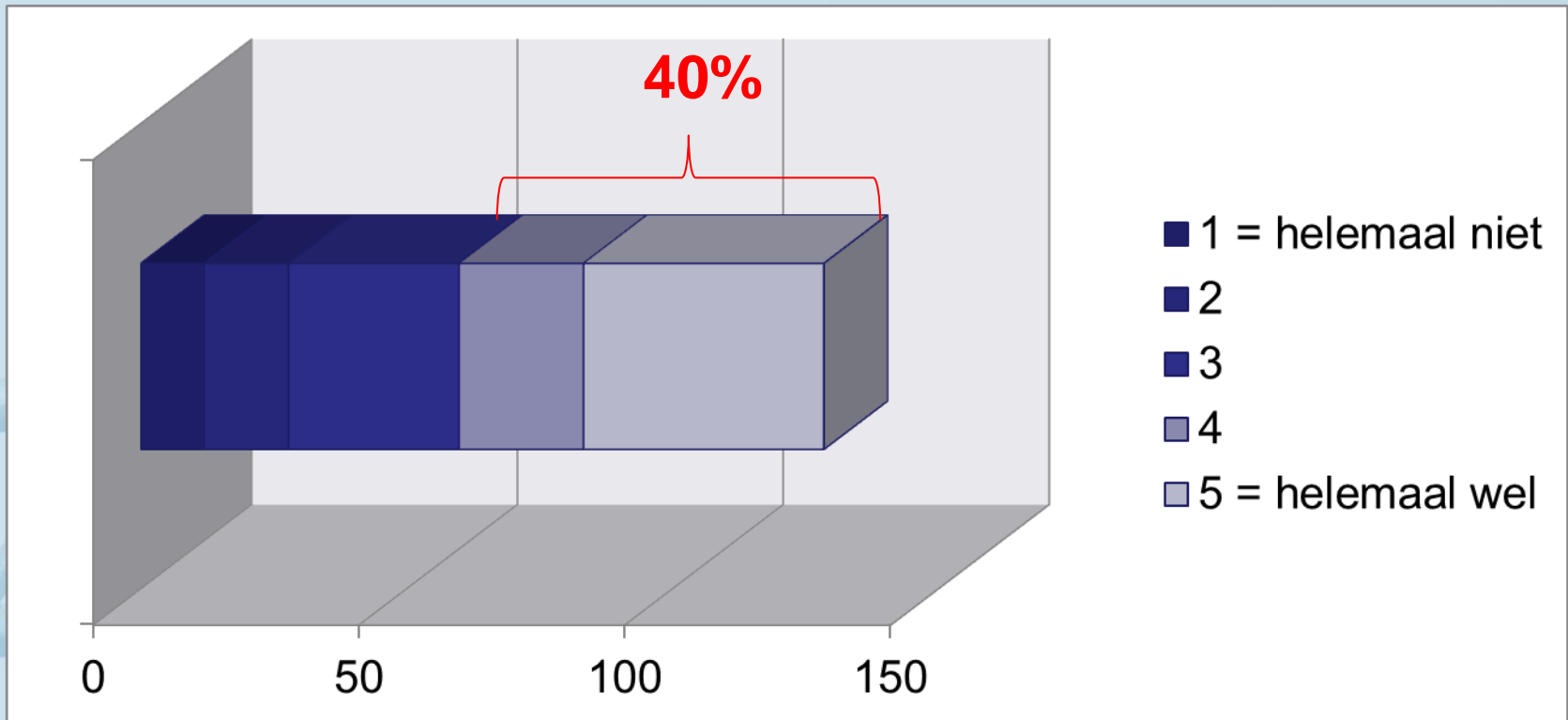
Hoe kunnen school en CLB hen daarin stimuleren?

“Ik wil mijn best doen om een goede keuze voor volgend schooljaar te maken”

“Ik heb zin om na te denken over wat ik volgend schooljaar zou kiezen”

Implicaties voor OLB?

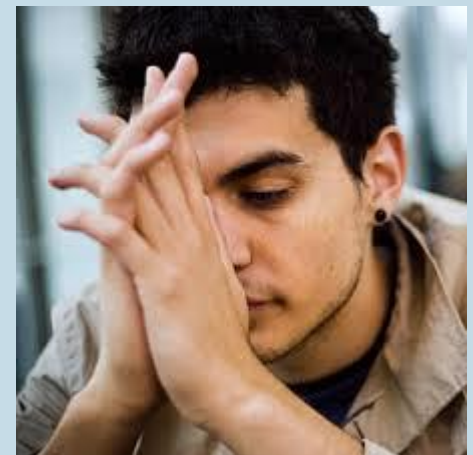
Welke boodschap brengen we?

Studiekeuzes maken = “opdracht”

moeilijk, risicovol

wij behoeden je voor foute keuzes

op stap naar de tweede graad – leerlingen

Implicaties voor OLB?

Welke boodschap brengen we?

Studiekeuzes maken = “kans”

kans om eigen toekomst mee vorm te geven; eigen weg te kiezen

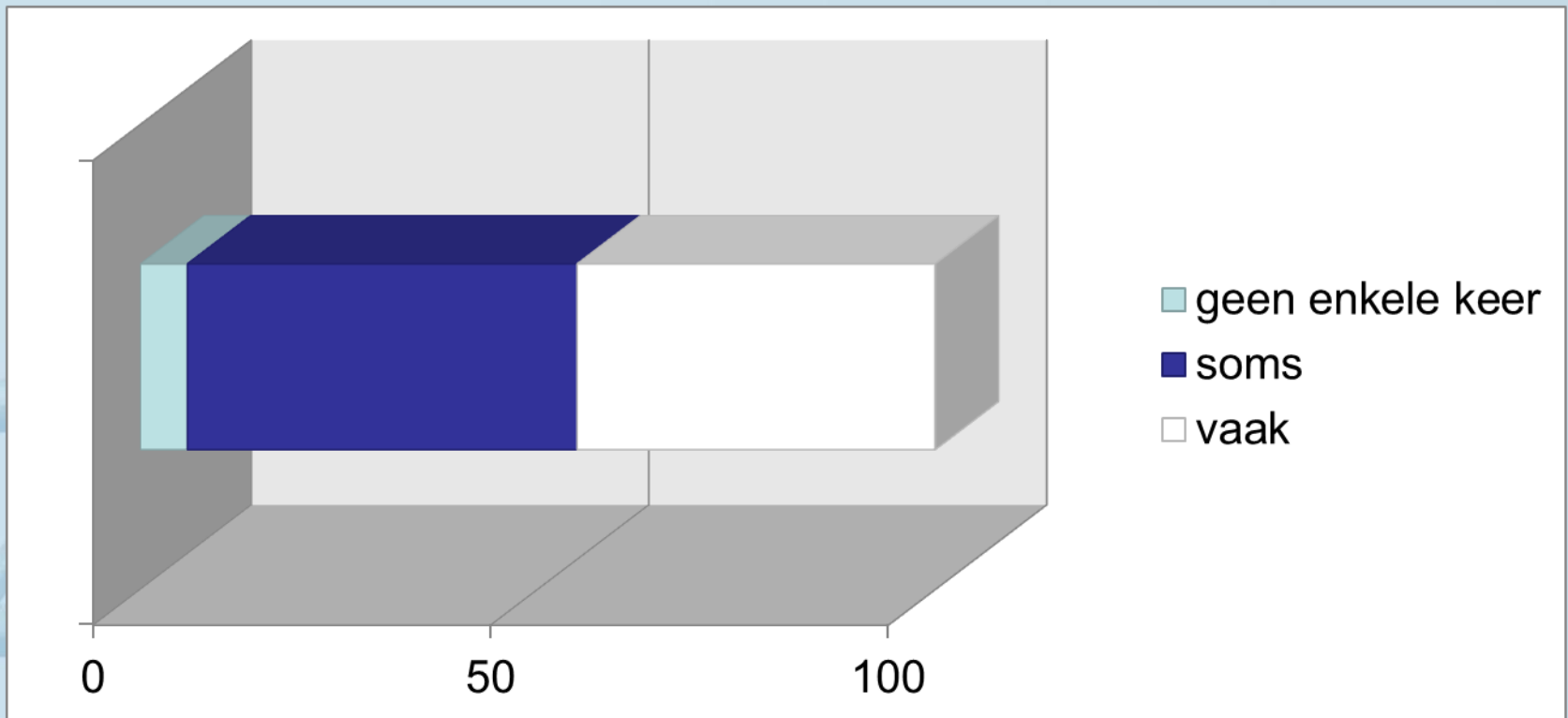

Implicaties voor OLB?

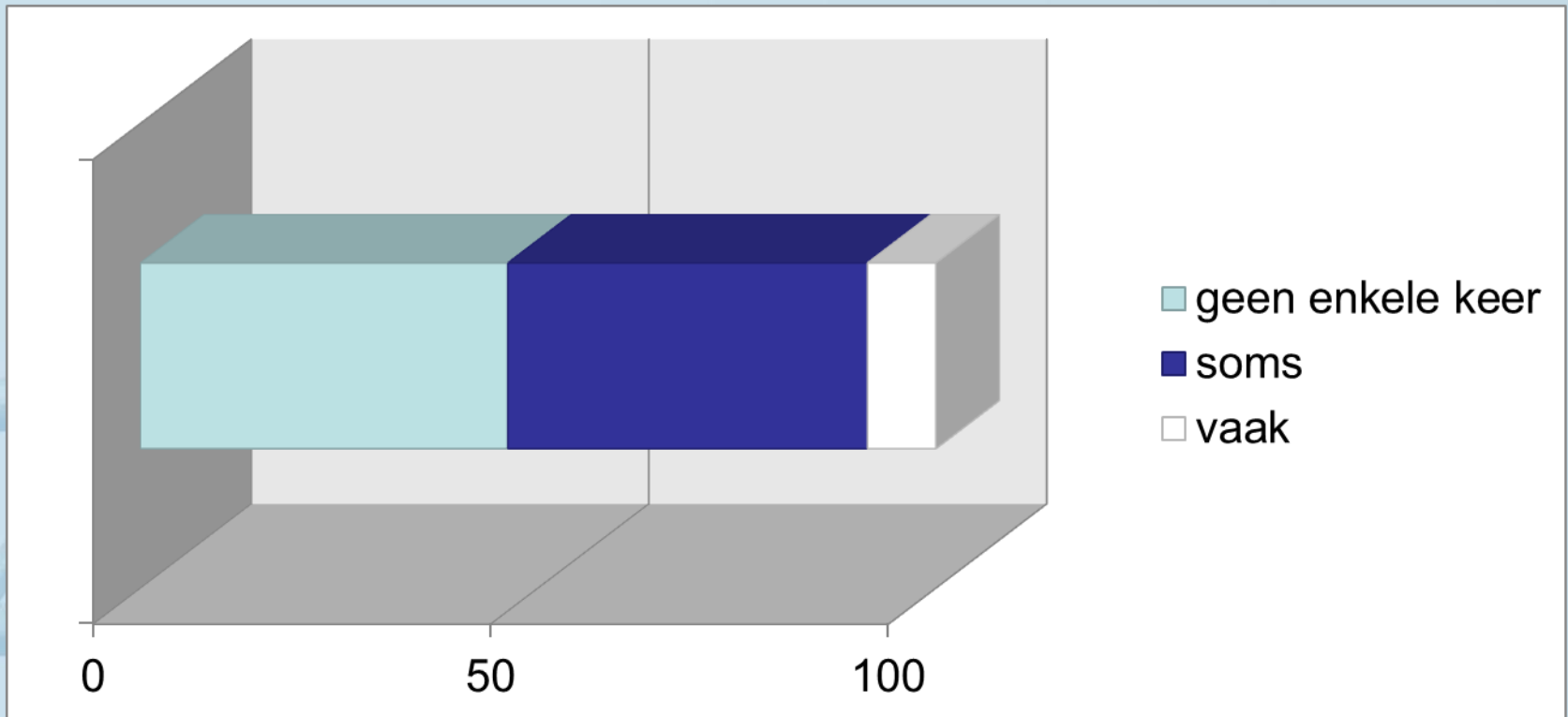
- Ook in individuele studiekeuzebegeleiding
- Neutrale, niet-sturende opstelling als beslissingsondersteuner
- Echter: als coach kan je ook motiverend en enthousiasmerend werken

“Nagedacht over wat ik graag en minder graag doe”

“Gepraat met een leerkracht over wat ik graag en minder graag doe”

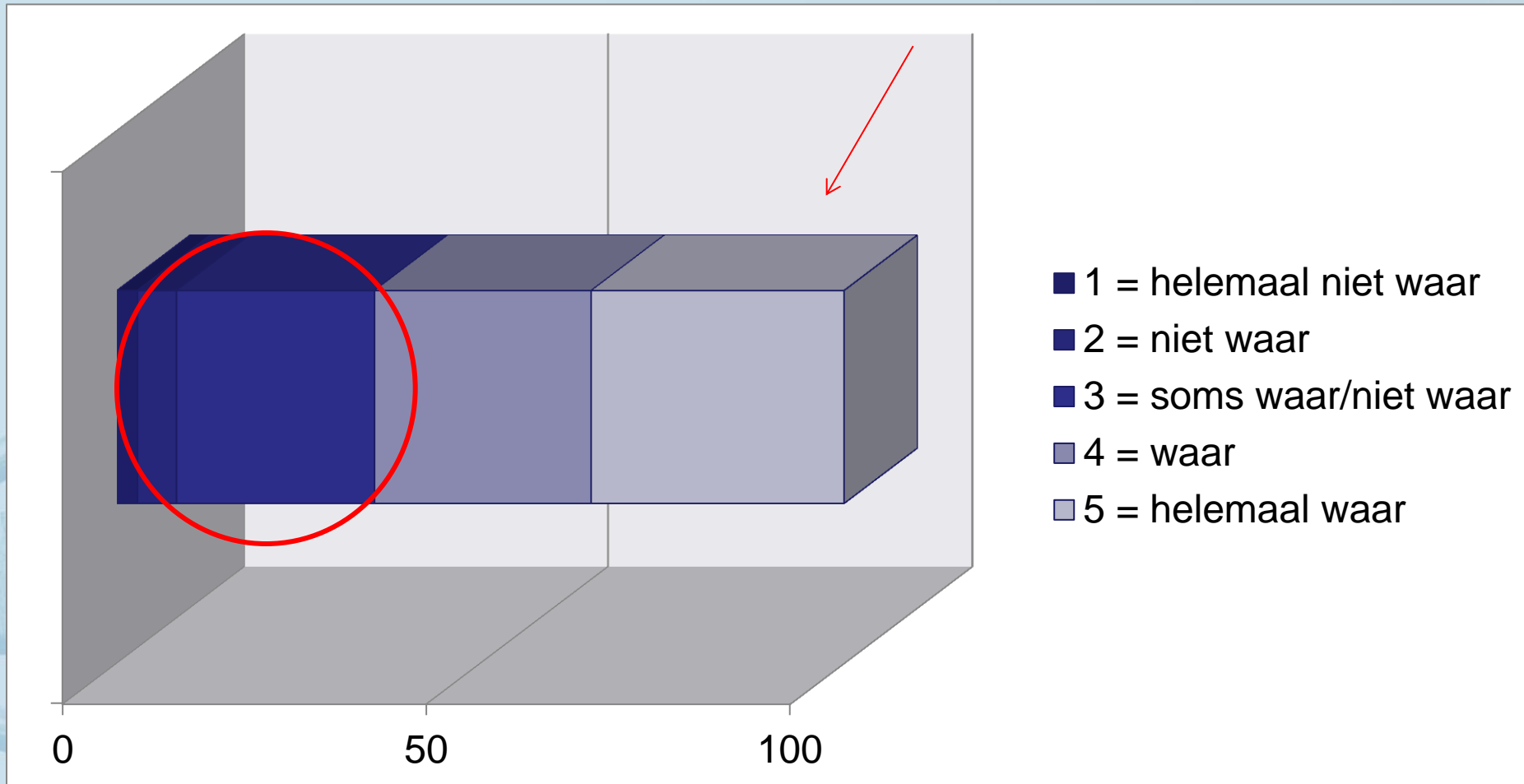

Implicaties voor OLB?

- Keuzeboekjes, zelftests en reflectie-opdrachten (zie www.onderwijskiezer.be) zeer relevant
- Maar ook:
  - In dagelijkse klaspraktijk luisteren naar en dialogeren met leerlingen
  - Individuele keuzebegeleiding: opdrachtjes voor leerlingen en hun leerkrachten

Laat leerkracht jou vragen stellen over wat je graag doet: Waar word je blij van? Wanneer vergeet je de tijd helemaal?

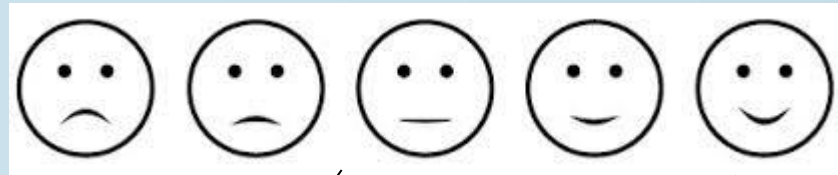
“Ik sta achter mijn keuze”

Implicaties voor OLB?

- Vanaf begin stimuleren dat leerling zich auteur van eigen loopbaan voelt
- Einde begeleidingsproces: expliciet bevragen

Waarom twijfels?
Wat kan je
zekerder maken?

Goed begonnen is
half gewonnen -
Nodig om doel te
realiseren?

INZICHTEN VANUIT DE ONTWIKKELINGSPSYCHOLOGISCHE BENADERING

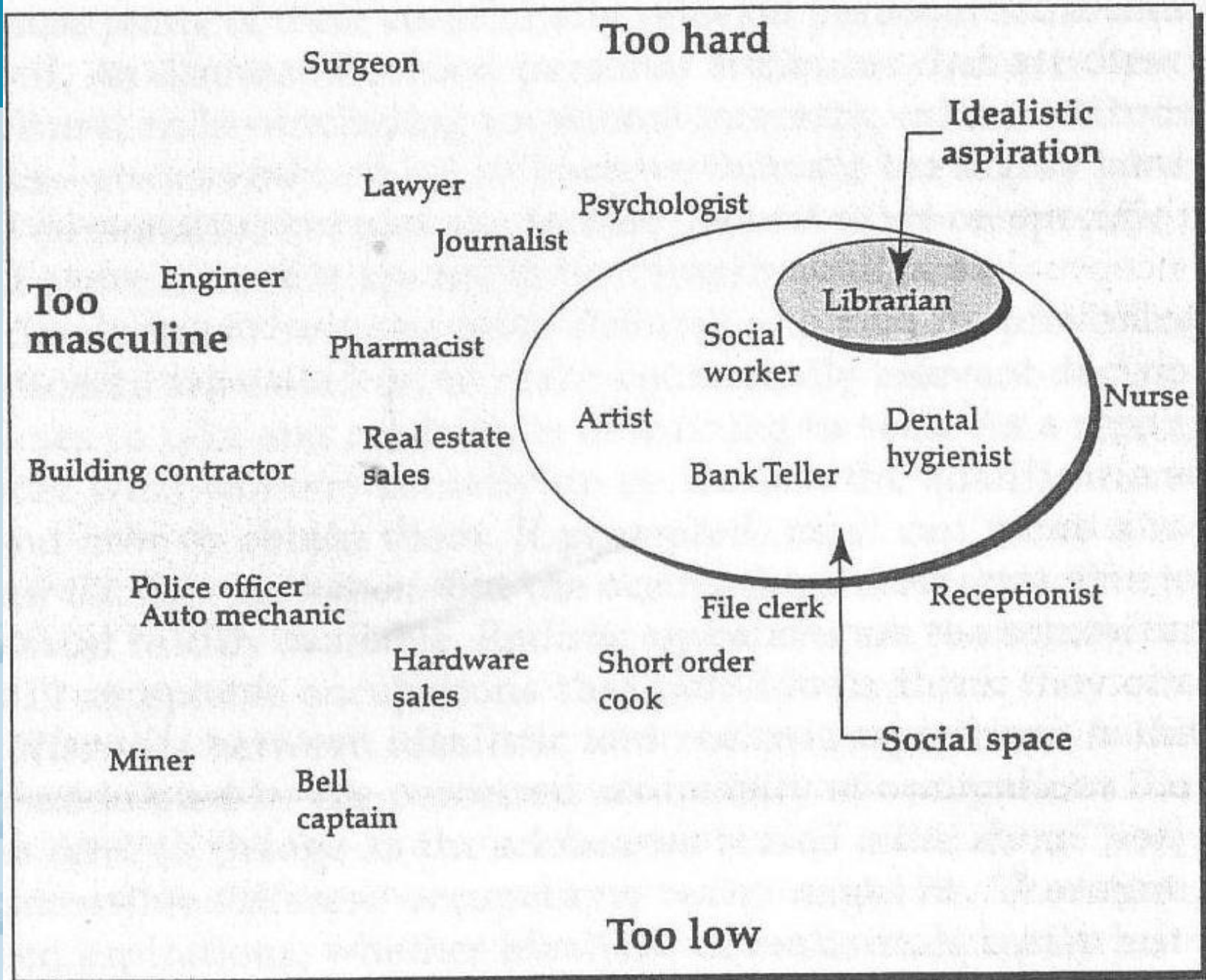
Ontwikkelingspsychologische benadering

1. Studiekeuzes ingeperkt lang voor leerling er bewust over begint na te denken → moeilijk te beïnvloeden
2. Aanpak studiekeuzetaken is leeftijdsgebonden
3. Niet alleen scharniermomenten zijn belangrijk. Studiekeuze is voortdurend proces van loopbaanplanning en -sturing

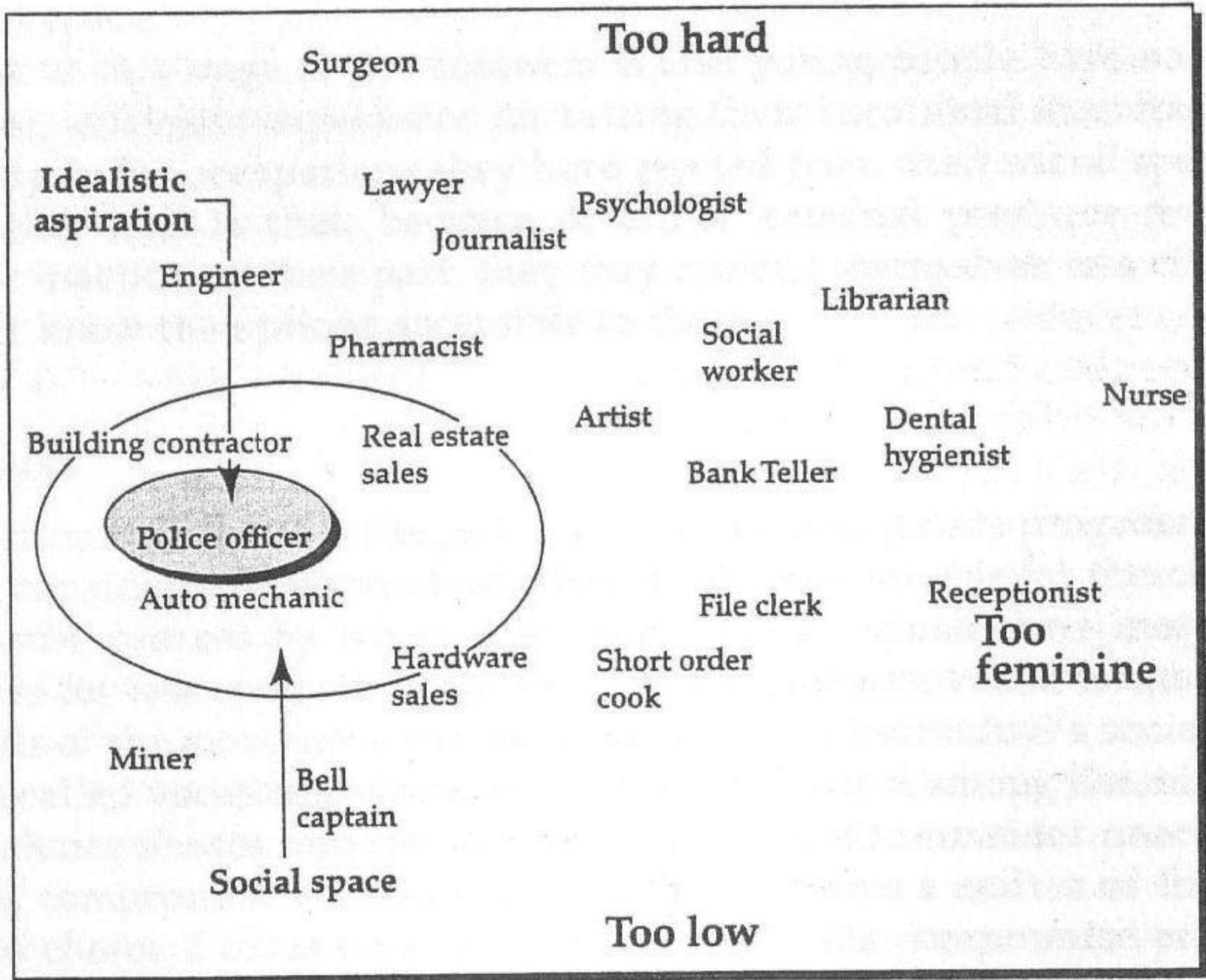
1. Inperking van studiekeuzes (theorie van Gottfredson)

- Vooraleer leerlingen bewust beginnen nadenken over hun interesses, vaardigheden zijn er al heel wat keuzemogelijkheden ‘geschrapt’
- Inperking gebeurt op basis van sekserol en sociale status
- ‘Social space’ of ‘zone van aanvaardbare keuzemogelijkheden’

Panel A: Middle-class girl

Panel B: Working-class boy

Gottfredson (2005, p. 81): Psychologische verklaring van reproductie van sociale ongelijkheid

“First, children from lower social class families tend not to be as academically talented as children from higher social classes. Second, they are under less pressure and have less support for aiming as high as their abilities could take them. Therefore, even though this boy may be at least as bright as the middle class girl, he may not see that his talent could open more difficult doors or why he should even make the extra effort. From his social vantage point, jobs need not be as high level to be good enough.”

1. Inperking van studiekeuzes (theorie van Gottfredson)

- Kinderen gaan ‘social space’ zelden in vraag stellen zolang dit goed genoeg is voor hen → reproductie van sociale ongelijkheid
- In contact brengen met bredere waaier van mogelijkheden kan helpen, vooral voor degenen met ‘poor fit with birth niche’
- Voorwaarde: “experiences with impact, to which they resonate powerfully”

(Gottfredson, 2002)

Implicaties voor OLB

- Structuurveranderingen, kennismaken met verschillende vakken, ... alleen wellicht niet voldoende om sociale ongelijkheid in loopbaankeuzes op te heffen
- Wel: persoonlijk aangesproken door passie van leerkracht; leerkrachten die oog hebben voor talenten en interesses en die wakker maken; ...
- Individuele keuzebegeleiding: heel wat weerstanden bij leerlingen én ouders te begrijpen vanuit 'social space'

Implicaties voor OLB

- Mythe dat “kiezen op basis van interesse” sociale ongelijkheid kan opheffen
- Interesses worden mee gevormd door sociale en culturele achtergrond en aard van activiteiten waaraan men wordt blootgesteld binnen familie (Bandura, Barbaranelli, Carprara, & Pastorelli, 2001)
- Gedragsgenetisch onderzoek: invloed omgeving zelfs groter dan voor capaciteiten en basis persoonlijkheidstrekken (Gottfredson, 2005)

Interesses ontwikkelen zich door ervaringen in contexten

- “More culture-specific personal attributes such as interests, attitudes, and particular skills are more influenced by shared environments... than are the basic personality traits and abilities” (Gottfredson, 2005, p. 74)
- Mee gevormd door sociale en culturele achtergrond en aard van activiteiten waaraan men wordt blootgesteld binnen familie (Bandura, Barbaranelli, Carprara, & Pastorelli, 2001) + niche die men daarin zelf zoekt

2. Aanpak studiekeuzetaken is leeftijdgebonden

- Beroepswensen in kinderjaren en vroege adolescentie nog niet altijd realistisch

Table 1
Fantasy Jobs as a Proportion of All Occupational Aspirations from Second to Twelfth Grade

<i>Grade</i>		<i>Boys</i>		<i>Girls</i>	
Second	Professional Athlete	19		Singer	2
	Artist	3		Others	5
	Astronaut	3			
	Others	2			
	Total = 27 (N = 92)	.29	Total = 7 (N = 68)	.10	
Fourth	Professional Athlete	31		Artist	3
	Astronaut	4		Dancer	2
	Artist	2		TV	2
	Actor	1		Others	2
	Total = 38 (N = 91)	.42	Total = 9 (N = 69)	.13	
Sixth	Professional Athlete	25		Artist	2
	Cartoonist	1		Model	2
				Writer	2
				Others	3
	Total = 26 (N = 73)	.36	Total = 9 (N = 56)	.16	
Eighth	Professional Athlete	25		Actress	4
	Actor	1		Dancer	2
				Model	2
				Others	4
	Total = 26 (N = 66)	.39	Total = 12 (N = 61)	.20	
Tenth	Professional Athlete	8		Actress	2
	Musician	1		Writer	2
	Theater Performer	1		Others	5
	Total = 10 (N = 57)	.18	Total = 9 (N = 56)	.16	
Twelfth	Musician	4		Sports Broadcaster	2
	Professional Athlete	3		TV News Reporter	2
	Others	2		Others	5
	Total = 9 (N = 56)	.16	Total = 9 (N = 44)	.20	

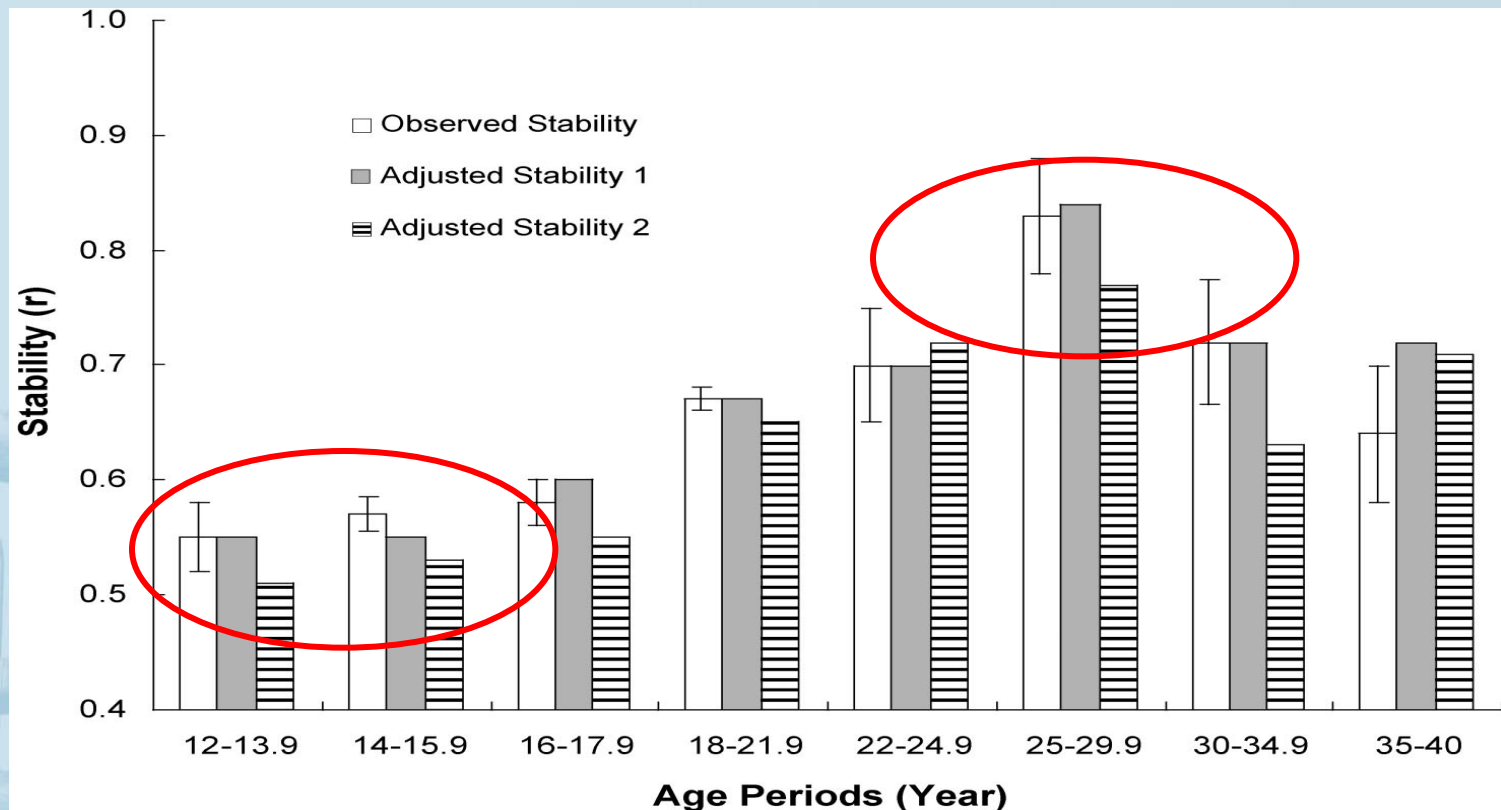
2. Aanpak studiekeuzetaken is leeftijdgebonden

- Interesses in vroege adolescentie (Tracey & Sodano, 2008)
  - Slechts matig stabiel
  - Zeker voor beroepsinteresses (Hansen, 2005; Tracey & Solano, 2008)

Relatieve stabiliteit van interesses

Figure 1. Population estimates of mean interest stability across age categories. Error bars indicate 95% confidence intervals for each age group. Observed Stability unadjusted estimates; Adjusted Stability 1 adjusted estimates with controls for time interval; Adjusted Stability 2 adjusted estimates with profile correlations excluded and controls for time interval

- Interesses voor vakken ~ leerkrachtstijl (Kunter, Baumert, & Köller, 2007)

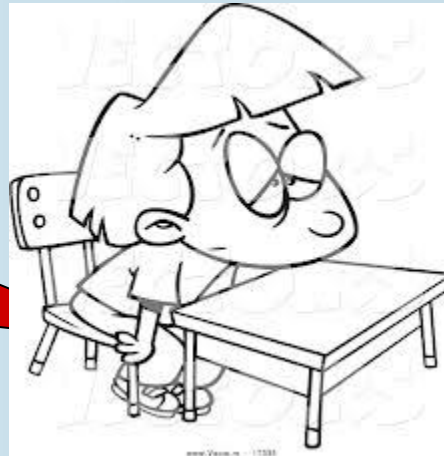

Gemiddelde niveaus van interesses

Tracey and Sodano (2008, p. 54): *“The picture that emerges is one in which interests drop from high levels in elementary school through middle school and then rise again.”*

Grade 5

Grade 11

Implicaties voor OLB-begeleiding

- Masterplan SO: studiekeuze uitgesteld tot 14 jaar, maar dan “zo snel mogelijk op juiste plaats”
- Ook op 14 jaar kunnen interesses nog fluctueren...
- Geen onomkeerbare keuzes - voldoende ruimte voor heroriëntering laten
- Individuele keuzebegeleiding: Leerling ernstig nemen als belangrijkste auteur van loopbaan, maar ook rekening houden met (individuele verschillen in) realisme van aspiraties

Hollands RIASOC model: hexagonaal model

6 types van 'brede' motivationele oriëntaties of
persoonlijkheidsoriëntaties

3. Voortdurend proces van loopbaansturing en -planning

- Niet alleen scharniermomenten in OLB zijn van belang
- Leerlingen maken élke dag ‘keuzes’ die hun studieloopbaan beïnvloeden
- Omdat deze hun schoolresultaten beïnvloeden en omdat oriëntering in het Vlaamse onderwijs gebaseerd is op die schoolresultaten (“achievement-based”, niet “ability-based”)

INZICHTEN VANUIT WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK OVER STUDIESUCCES

Voorspellers van studiesucces

- Capaciteiten = belangrijke voorspeller van studiesucces
- Ongeveer 25 % van verschillen in schoolresultaten verklaard door verschillen in capaciteiten
- 75% door andere factoren ...

Andere factoren die studiesucces bepalen (o.a. meta-analyse Richardson, Abraham, & Bond, 2012)

- Doelen die men zichzelf stelt – wat wil men echt zelf bereiken
- ‘Effort regulation’: inzet, vooral als het moeilijk wordt of saai
- Competentiegevoel of gevoel van effectiviteit op schools vlak

- ...

OLB-project

- Betrokkenheid (gedragsmatige en emotionele):
barometer
- Academisch zelfconcept
- Motivatie
- Studiestrategieën
- Faalangst
- ...

Illustratie: Belang van academisch zelfconcept

Ook na controle voor studieresultaten 2de jaar

Implicaties voor OLB

- Breed kijken naar studiekeuzeproblemen: capaciteiten, interesses, maar ook andere (psychologische) variabelen die studiesucces beïnvloeden
- Niet alleen om succes te voorspellen, maar vooral om in te grijpen en succeschansen te verhogen
- Studiekeuzebegeleiding gaat hand in hand met studiebegeleiding/leerlingbegeleiding in algemeen

Dank voor jullie aandacht

Karine.Verschueren@ppw.kuleuven.be

